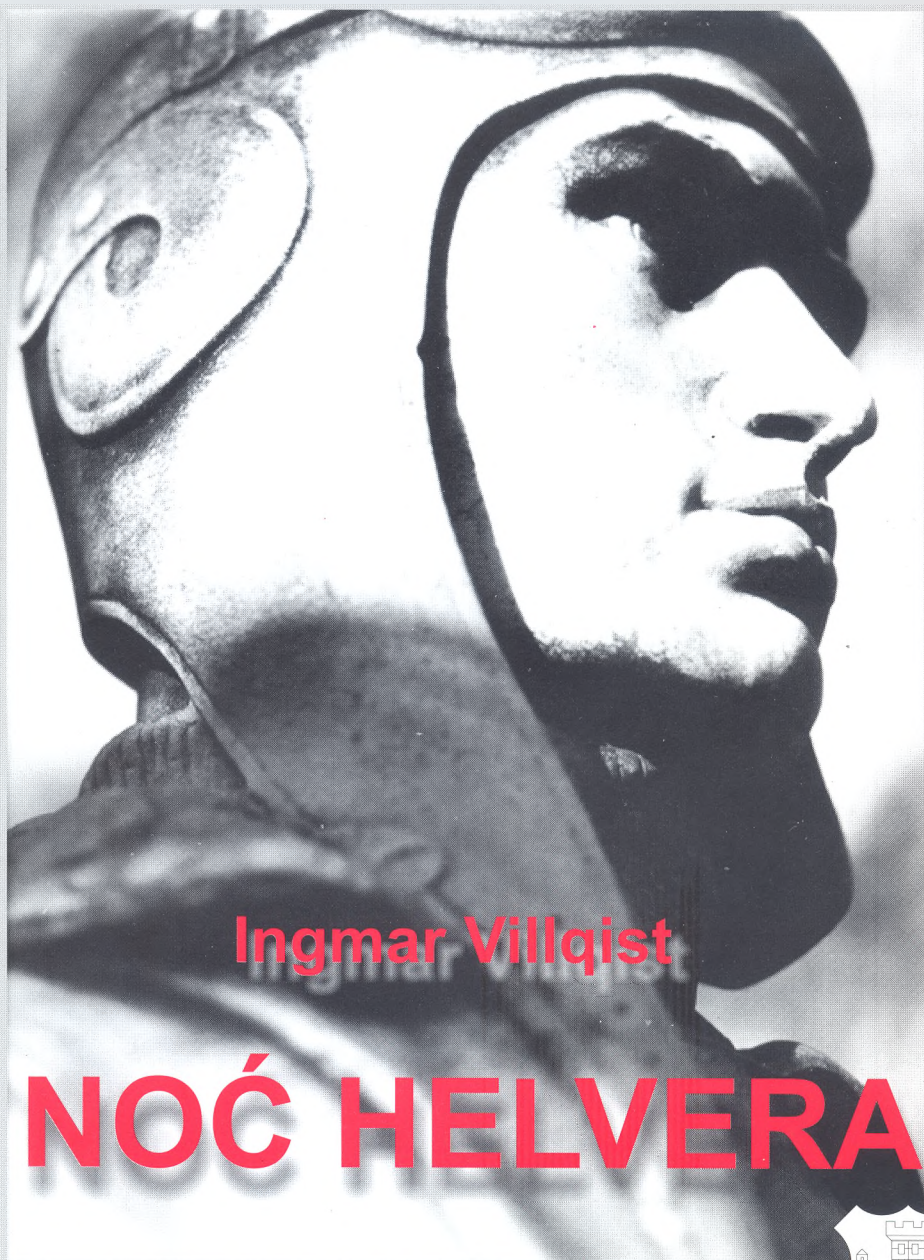

BITEF TEATAR sezona 2002/03

Ingmar Villqist

NOĆ HELVERA

Režija: Nenad Prokić

Ingmar Vilkvist:

NOĆ HELVERA

Prevodilac: Biserka Rajčić

Režija: Nenad Prokić

Scenografija: Boris Maksimović

Kostimografija: Anđelija Marković

Muzika: Bill Douglas

Asistent reditelja: Jelena Bogavac

Scenske borbe postavio: Milovan Gađanski

Scenski pokret: Isidora Stanišić

Dizajn plakata: Mrđan Bajić

Autor fotografije: Ljubodrag Andrić

Šef tehnike: Ljubomir Radivojević

Majstor svetla: Dragan Đurković

Majstor tona: Miroljub Vladić

Tonski efekti: Ivan Markovinović, studio 4 BOJE –

Zagreb

Inspicijent: Maja Radivojević

Organizacija: Ivana Đurišić

Tehnička supervizija: Ranko Lasica

KARLA.....Lada Skender

HELVER.....Lako Nikolić

Premijera: 15. januar 2003.

BITEF TEATAR

O INGMARU VILKVISTU

Vilkvist je u Poljskoj prihvaćen neverovatno brzo. Prve pozorišne sezone prikazano je šest njegovih komada, a sledeće pet. O tom uspehu odlučila je pre svega njihova neverovatna teatralnost. Vilkvist glumcima pruža izvrstan materijal za uloge, scenografima gotove ideje, a režiserima jasne situacije. I ne samo to. Njegove drame imaju sposobnost imenovanja stvarnosti posle preloma nastalog 1989. godine. Sposobnost koju su su iscrpli i romantičarska književnost i teatar apsurdna. Junaci njegovih drama nisu predstavnici naroda ni intelektualne figure, već konkretni, živi ljudi s prošlošću, koja se tokom predstave odvija kao na filmskoj traci. Njihovu karakterističnu crtu predstavlja različitost – teško bolesni ljudi, bogalji (umno zaostali Helver, žena u invalidskim kolicima iz »Kocke maslaca sa sušenim voćem«, umirući mladić iz »Bez naslova«), homoseksualci (»Anaerobi«), žrtve nasilja (žena koju je u prošlosti seksualno iskorišćavao otac u »Cynkweiss-u«). U drami »Entartete Kunst« različiti su umetnici, koji u specijalnoj instituciji, koja podseća na bolnicu, prolaze kroz svojevrsnu edukaciju povezanu sa ispiranjem mozгова i fizičkim torturama.

Roman Pavlovski, Gazeta Wyborcza

Kako je došlo do Vašeg zakasnelog debija?

- Sve je započelo s mojom dramom »Oskar i Rut« u mom Pozorištu KRIKET u Kraljevskoj Čeličani. Jula 1998. nastala je predstava, koju smo kasnije prikazivali na brojnim festivalima u Poljskoj, između ostalog i pozorišnih malih formi. Dobili smo devet Grand Prix, za glavne uloge, nagrade publike, a mnogi glumci individualne nagrade... Na predstavi »Oskar i Rut« u Velikopoljskom Gožovu pojavio se pozorišni kritičar Gazete Wyborcze. Video je predstavu, a onda u Varšavi je došlo da telefonskog razgovora, u kome me je pitao imam li neke druge drame. Rekao sam da imam. Veoma brzo prepisao sam na kompjuteru dva teksta, »Kocku maslaca sa sušenim voćem« i »Holverovu noć«. Bio je to značajan trenutak. Sa svojim pozorištem pripremao sam premijeru »Holverova noć« u Šleskom pozorištu u Katovicama. Posle nje o mojim dramama se pojavio tekst u Gazeti Wyborczoj. Ubrzo pozorišni kritičar Gazete, koga sam već pomenuo, uključio je moje ime među »Pet ljudi pozorišta XXI veka«. Tako je od te recenzije u Gazeti Wyborczoj i od te valorizacije, koja je bila malo provokacija, malo napad na pozorište, sve počelo...

Koja Vam je dramska tradicija najbliža? Čini mi se da ne gajite slučajno simpatije prema Skandinavcima?

- Prostor Severa, skandinavske književnosti, umetnosti, istorije, neizmerno mi je blizak i inspirativan. Takođe mi je bitna tradicija nemačkojezičke umetnosti i književnosti XX veka, kao i američke drame. Odnosno, ta tri prostora su mi najvažnija.

Ako bi trebalo da pomenete neka konkretna imena, koga biste pomenuli?

- Za mene je neobično važan period evropskog modernizma s preloma XIX i XX veka. Kultura Severa i Nemačke iz 20-tih i 30-tih godina. Ponekad su to pisci čije drame više niko ne obnavlja, o kojima se ne govori, jer se čine anahroni, izgubljeni.

A što se tiče filma, Bergmana, kako tu stvar stoji?

- On je jedan od mojih velikih učitelja. Svako ko je napisao makar i jednu stranicu drame i čitao njegove scenarije ili drame mora pred njim skinuti kapu i duboko mu se pokloniti. »Scene iz bračnog života« su apsolutno remek delo. Iz njega sam shvatio da se sve može izraziti i ispričati samo kroz dijaloge. I svoj pseudonim izabrao sam u čast tog izuzetnog umetnika. To je izraz poniznosti pred tim velikim piscem. Naravno i pred drugim velikim Skandinavcima, Strindbergom, Ibzenom, Hansunom... I svoju ženu Ani Sjonborg, koja je studirala poljsku književnost, bavi se umetničkom fotografijom i radi kao kostimograf za predstave našeg Pozorišta KRIKET u Kraljevskoj Čeličani zamolio sam da treće ime našeg sina Aleksandra bude Ingmar, s čime se složila.

Prikazujete emocionalno veoma teške odnose dvoje ljudi, odnose koji su takoreći perverzni. Smatrate li takvu napetost među likovima atraktivnom, odnosno da li dramskom piscu ili režiseru pruža veće mogućnosti izražavanja?

- U svim mojim dramama, u ovom trenutku reč je o šest tekstova, koje sam prepisao i spremni su za prikazivanje, radnja se događa u određenom emocionalnom prostoru, negde na Severu. U svim dramama pojavljuju se slični nazivi mesta, imena, situacije, koji proizilaze jedni iz drugih, ili se meusobno poništavaju. Teško je te tekstove poredati u povezanu priču, iako se događaji odvijaju paralelno, u istom prostoru, negde na Severu, na Severu emocija, gde je hladno i samo na veoma kratko vreme nesnosno vruće. Sve to događa se tamo, u blizini mesta kao što je Elmit, koji realno ne postoji, mada postoji duboko skriveno u svakome od nas. Fasciniraju me različitost, ekstremne emocije koje moje junake dovode do zida. Kada se čini da se više ništa ne može učiniti, napraviti u nazad ni pola koraka, kad se situacija koja treba da se reši uopšte ne rešava.

Fascinira me problem krivice, njenog nošenja u sebi i njenog iskupljivanja. Iz mojih junaka ona izvlači različitost, duboko skrivene strahove, koji se uvek i svuda otkrivaju. Veoma se bojimo tih psihičkih grdoba, koje nas situiraju van standardnog prostora. Tako da se naša realnost sastoji isključivo od tih neobičnosti, a tzv. stvarnost, koju nosimo ispred sebe kao štit, je obična iluzija.

U »Helverovoj noći« srećemo par junaka u veoma složenoj vezi, u teškoj atmosferi fašističkog prevrata i vlastite griže savesti, donošenja tragičnih odluka. Veoma se razlikuje od debitanstskog »Oskara i Rut«.

- »Helverova noć« je drama koju treba tretirati veoma posebno. To je priča o ženi koja iskupljuje vlastitu krivicu, što je nemoguće. Nemoguće je iskupiti nešto što se dogodilo u prošlosti...

Iz razgovora Ingmara Vilkvista i Pie Partum (»Didaskalija«)

Vaše drame odigravaju se u dva sveta: u velikom gradu ili pre u nekakvoj metropoli i u ribarskom seocetu ili ribarskom gradiću, koji ste nazvali Elmit. Kakav je zapravo Elmit?

- Jedan glumac koji je igrao u mom komadu posle dužeg razgovora sa mnom, rekao je: »Da bi se tvoji tekstovi razumeli, trebalo bi kupiti kartu za vlastiti Elmit«. Njegove reči navele su me na zaključak da je malo ribarsko seoce na severu mesto, koje se nalazi u svakom čoveku – mesto iz prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti, mesto prelomnih događanja. To je mesto od koga se ne može pobeći, u koje se u sećanju uvek vraćamo. To je emocionalni prostor, u kome se sudaraju prošlost i sadašnjost. Jedni kažu da je Elmit leglo aveti – i sigurno da jeste. Drugi kažu da je čistište – i sigurno da je i to. Sam naziv »Elmit« ne znači ništa. Samo naizgled sadrži zloslutne aluzije.

VIDETI SVET U ZRNU PESKA
I NEBESA U DIVLJEM CVATU
DRŽATI BESKRAJ NA DLANU RUKE
I VEČNOST U JEDNOM SATU

William Blake

Kakvo je to mesto u Vašoj psihološkoj geografiji?

- To je mesto koga se bojim, a potrebno mi je, koje smiruje, ali i stimuliše opasne procese. Svaka ličnost koja se pojavljuje u mojim dramama na neki način očešala se o Elmit: rodila se u njemu ili prošla kroz njega.

Bio bi oaza mira da nije Dom koga se svi boje. Roman Pavlovski je u uvodu Vaše knjige »Helverova noć« napisao da Dom pokreće život Elmita kao Kafkin Zamak. Koliko je važan za Vaše drame?

- Ne znam da li je to Dom, pansion ili možda hotel...

Čini mi se da ipak izaziva strah?

- Po meni, to je ipak jedno od normalnijih mesta stvarnosti koju sam stvorio.

Nalazite li srodnost s Kafkom?

- Teško je zamisliti svest bilo kog umetnika koji ne bi uzimao u obzir Kafikino pisanje. Međutim, treba pobeći što je dalje moguće od opšteprihvaćenih metoda interpretacije njegovog pisanja i njegove medijalne slike. Stvaralaštvo umetnika poput Kafke osuđeno je na veoma pogrešan prijem. Postao je ikona kulture XX veka. Moj najznačajniji susret s Kafkom nastupio je za vreme čitanje njegovih »Dnevnika«. Tada sam postao svestan koliko je užasno patio. Mislim da sam pronašao vlastiti ključ za dešifrovanje njegovog stvaralaštva...

Osećate li se spokojno u Elmitu, kojim vladate? U jednom intervjuu rekli ste da ste u njemu diktator.

- Ako bih našao reč drastičniju od »diktator« upotrebio bih je. Međutim, situacije ne konstruišem da bih postizao efekte brutalnosti, drastičnosti. Moji junaci prolaze težak put, opsesivno se bore za sebe i nikada se ne predaju. Svaki od mojih tekstova završava se optimistički.

U »Holverovoj noći« Karla truje Helvera, iz ljubavi, ali ga truje...

- Svi ga ubijaju, međutim nisam uveren da stvarno umire. Pre tone u san. Čak ako umire, njegova iskustva preneće se na druge. A to će otvoriti vrata, iza kojih ćemo ugledati nešto dobro.

O Domu u Elmitu Roman Pavlovski je napisao da je garderoba najskrivenijih osećanja, događaja i misli. Nije li izvlačenje iz tog skrovišta za Vas opasno?

- Suočavanje sa ovom vrstom problema pročišćava. Međutim strah, koji prati taj susret je nesavladiv. Ako ga imenujemo, prijateljski se sa njim, čak ga zavolimo, taj odnos će postati istinski.

»Holverova noć« je uzbudljiva pričao ženi, Karli, koja je pred bolnicom u Elmitu ostavila svoju nenormalnu devojčicu i da bi iskupila svoju krivicu kasnije, možda, iz iste bolnice uzima dečaka Helvera.

- Ona je izmišljena ličnost. Napisavši već dramu setio sam se priče koju mi je davno ispričala majka. Poznavala je ženu koja je brinula o teško bolesnom, umno zaostalom sinu. On je samo ležao...i vikao. Nije umeo da govori. Zamišljao sam tog dečaka, kasnije muškarca, koji samo leži, koji je bespomoćan i čiji krici odjekuju hodnicima neke velike zgradurine. Ali, to je samo sećanje.

Svet koji prikazuje neki nazivaju devijacijama, patologijom.... Šta je po Vama devijacija, a šta normalnost?

- Veoma sam oprezan u povlačenju granica među njima. Na osnovu kojih kategorija bih trebalo da ih povlačim. Normalno? Šta je to? Veoma me uzbuđuje način na koji se ljudi bore za svoje dostojanstvo. Najviše me interesuje čovek koji se bori za sebe. Ljudi zadovoljni svojom pseudonormalnošću, zadovoljni stanjem emocionalnog, intelektualnog ili moralnog nedisanja, izazivaju u meni odbojnost. Čovek koji nosi transparent normalnosti trebalo bi da izaziva sumnju, jer se iza tog transparenta najčešće nalazi odvratan crv.

U Vašim tekstovima vraćaju se iste ličnosti, koje su na svoj način povezane. Jedan od njih je doktor Gerdman. Kakav je to čovek?

- To je ličnost koja se pojavljuje u većini mojih drama, čak i kad se ne pojavljuje prisutan je. Gerdman je čovek koji je izgradio svoju snagu na svesti o vlastitim slabostima i borbi sa njima.

Da li je Gerdman Vilkvist?

- Da sam mudar kao on, bio bih srećan. On ume da predviđa, mudar je, iskusan, spokojan, te je lako u njegova usta staviti određene savete. Sam bih ga rado ponekad upitao za savet.

(Iz razgovora Ingmara Vilkvista i Remingjuša Gžele)

Izbor i prevod s poljskog Biserka Rajčić

INFERNALNA SKANDINAVIJA

Jedan bivši teatarski festival u Nemačkoj, posvećen novom dramskom tekstu - Bonsel bijenale - tokom svog poslednjeg okupljanja prošlog leta opet je lansirao novo ime za evropsku scenu. Kada sam u sali u Bojlu video NOĆ HELVERA Ingmara Vilkvista, znao sam samo da je reč o poljskom piscu koji piše pod pseudonimom. Nekoliko meseci kasnije i posle odluke da režiram taj komad u Bitef teatru, zamolio sam Gžegoža Jažinu da mi kaže razlog za taj pseudonim i dobio sam odgovor dostojan nesudjenog katoličkog sveštenika: "Ništa ne znam ni o svojim pseudonimima, a kamoli o tudjim".

Bez obzira na činjenicu da pisac opsednut u svojim dramama totalitarističkim aspektima, bira sebi skandinavski pseudonim – a to baš i nije predeo koji se nameće totalitarističkim ambicijama; i bez obzira što to mene i dalje buni, Ingmar Villqvist je dramski pisac velikih kvaliteta. Iza njegovog realizma se valja nešto veliko i opasno, što sa realističkim postupkom nema nikakvih dodirnih tačaka. Dijalozi su poklon glumcima, jer iza pojavnog nivoa izvire ogromno polje potencijalnog.

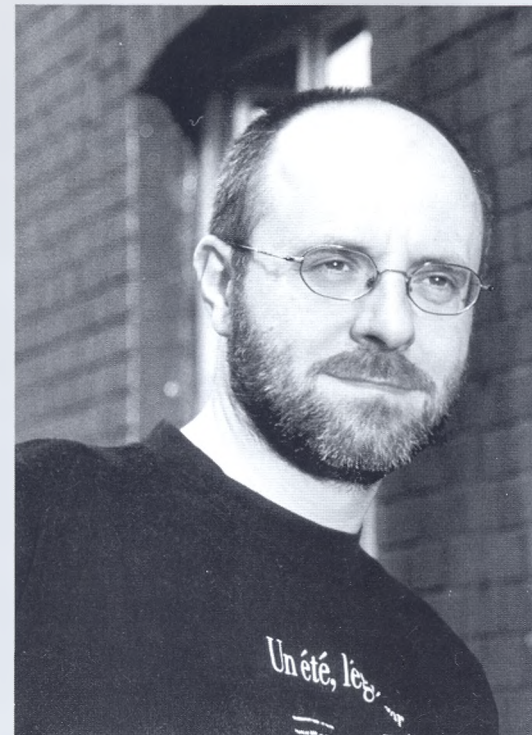
Teme su pametno odabrane, sa smislom za razuman stupanj nespokojsstva, bez one početničke želje da se nekom objasni svet i sve pojave u njemu. A iza svega ipak stoji sve ono što svima nama u Evropi, nekom više, nekom manje - stoji iznad glava i s vremena na vreme čini da nam one opasno igraju na ramenima.

U drami NOĆ HELVERA naizgled je sve jednostavno i veoma jasno. Pisac nas čak svojim patetičnim didaskalijama (primetićete da patetike uopšte nema u dijalozima) odvlači od rezultata do kojeg se morate probiti. A kada u tome uspete, stižete do velike ambivalencije unutar koje glavni protagonisti nisu samo žrtve, kako se to čini u prvi mah.

Retardiranom Helveru je malo falilo pa da, nakon što ga je neki uspaljeni vođa paramilitarnih odreda obukao u informu da bi se sprdao, počne da ubija po ulicama. Karla nije tek žrtva surove sudbine, već i histerična malogradjanka koja je u stanju da zbog vlastite sebičnosti ponavlja jezive postupke. Kao one majke koje su potpisivale pozive za prljave ratove svojim sinovima i govorile kako to ne znači da ih šalju u ružnu i besmislenu smrt. I kada ona otvori vrata, nije jasno da li ih otvara da bi dželatni ušli, ili da bi ona izašla da im se pridruži. Pitanje koje se neminovno postavlja jeste ono staro i mučno pitanje koje, nakon katastrofe, mora neprestano da opsega svakoga ko ima savest: da li sam i ja kriv zbog svega, da li sam odmogao koliko sam mogao, da li sam mogao učiniti više da do svega ne dodje? U moru opšte neodgovornosti, kada se posle stotine hiljada mrtvih i dalje pričaju iste priče zbog kojih su pale žrtve, ovakvi diskursi su čisto blago. Oni su neophodni, ne na kraju nesreće, već na početku stvaranja uslova za neku novu. Možda će je barem malo ublažiti, ako već ne mogu učiniti da bude izbegnuta.

Kako početak stvaranja demokratskog društva uvek u sebi nosi i klicu koja bi ga mogla razoriti, smatram da je pravi trenutak da se kod nas prikaže ovaj Vilkvistov komad. U svakom slučaju mnogo više nego u trenutku u kojem Gilbertove horde sedaju na čelo vlade i države. Jer tada je, kao što znamo, kasno.

Nenad Prokić
Decembar 2002.

AUTOR

Ingmar Vilkvist (Ingmar Villqvist) je pseudonim poljskog pisca (Jaroslaw Swierszcz), rođenog 1960. godine u Horzovu (Chorzow). Diplomirao je Istoriju umetnosti na Univerzitetu u Vroclavu i predaje na akademiji umetnosti u Varšavi. Saraduje sa Teatrom "Rozmaitosci" u Varšavi, sa Teatrom Polskim u Poznanju i Teatrom "Wybrzeze" u Gdanjsku.

Do sada je napisao desetak dramskih tekstova, koji su skoro svi štampani u prestižnom časopisu DIALOG. Izdvajaju se tekstovi NOĆ HELVERA, CYNKWEISS, ENTARTETE KUNST, HELMUCIK...

Imao je oko petnaest premijera u Poljskoj i dve izvan zemlje: u Sofiji, Bugarska i Marburgu, Nemačka. U oba slučaja, reč je o tekstu NOĆ HELVERA. Posle Bitef teatra u Beogradu, predviđena je i premijera istog teksta u teatru Katona Jožef u Budimpešti.

REDITELJ

Nenad Prokić je rođen 1954. godine u Kragujevcu. Diplomirao je na Fakultetu dramskih umetnosti, Grupa za dramaturgiju, u Beogradu. Napisao je deset dramskih tekstova, među kojima i DOM BERGMANNOVIH, METASTABILNI GRAAL, DANTES DIVINUS, RUSKA MISIJA... Bio je dramaturg – pisac Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Beogradu i Slovenskog narodnog gledališća u Mariboru. Profesor je na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu (Dramski pravci XX veka) i direktor Bitef teatra i BITEF festivala.

Režirao je i adaptirao Hajnera Milera (FOLLIE A DEUX) u Jugoslovenskom dramskom pozorištu i Žana |Ženea (SLUŠKINJE) u Bitef teatru.

Bitef teatar zahvaljuje Billu Douglasu na dozvoli da koristimo bez nadoknade njegova autorska prava na muzičku numeru HEAVEN IN A WILD FLOWER.

Bill Douglas je rođen 1944. godine u Londonu, Ontario, Kanada. Od 1962-66. studira fagot na Univerzitetu u Torontu. Od 1966-69. boravi na Yale-u, a od 1970-77. predaje na California Institute of the Arts u Valensiji.

Od 1977. godine živi i radi u Boulder-u, u Koloradu, gde predaje na Naropa institutu.

Njegove muzičke albume moguće je kupiti na adresama www.hos.com/records i www.arsnovasingers.org

Direktni kontakti: billdoug@bigfoot.com i www.billdouglass.cc

Zahvaljujemo se Ljubodragu Andriću na ustupljenim autorskim pravima za korišćenje fotografije /Bista ruskog pilota u vili Borghese/.

Bitef teatar